

Partizanski umori v Beli krajini

IVO ŽAJDELA

Partizani so v Beli krajini začeli ubijati ljudi že leta 1941. Toda pokrajino so usodno vkovali v spiralo nasilja z umoroma dveh velikih Brelokranjcev maja 1942, profesorja Antona Ovna in vinarskega strokovnjaka Antona Starca. Potem so si umori sledili kot po tekočem traku.

Med komunistično revolucijo so partizani v Beli krajini in sosednji Poljanski dolini nad Kolpo umorili 635 ljudi. Med vojno so ubili 305 civilistov, po vojni pa 249 domobrancev. Največ umorov so storili leta 1942, kar 159, v tem letu so na Mavrlenu umorili tudi 60 Romov iz Kanižarice pri Črnomlju. Najstarejši med ubitimi je bil 83-letni Marko Petric iz Bojanje vasi, rodil se je leta 1861. Najmlajši ubiti sta bili 11-letna Anica Lončarič iz Rosalnic in 12-letna Amalija Pečarič iz Drašičev. Veliko so tu umorili žensk, kar 87. Na metliški farni spominski plošči pri Treh farah v Rosalnicah je med 69 imeni kar 19 žensk in štiri od njih so bile stare komaj 15 let ali manj.

Zasajanje strahu

Kako to, da so partizani leta 1942 in 1943 umorili toliko deklet in mater? »Razlogov« je bilo več, naj omenim glavnega. Partizani so civiliste, med njimi tudi ženske, otroke, starčke, cele družine, ubijali zato, da so med ljudi zasajali smrtni strah. Ta je potem v Slovencih pustošil vse njihovo življenje.

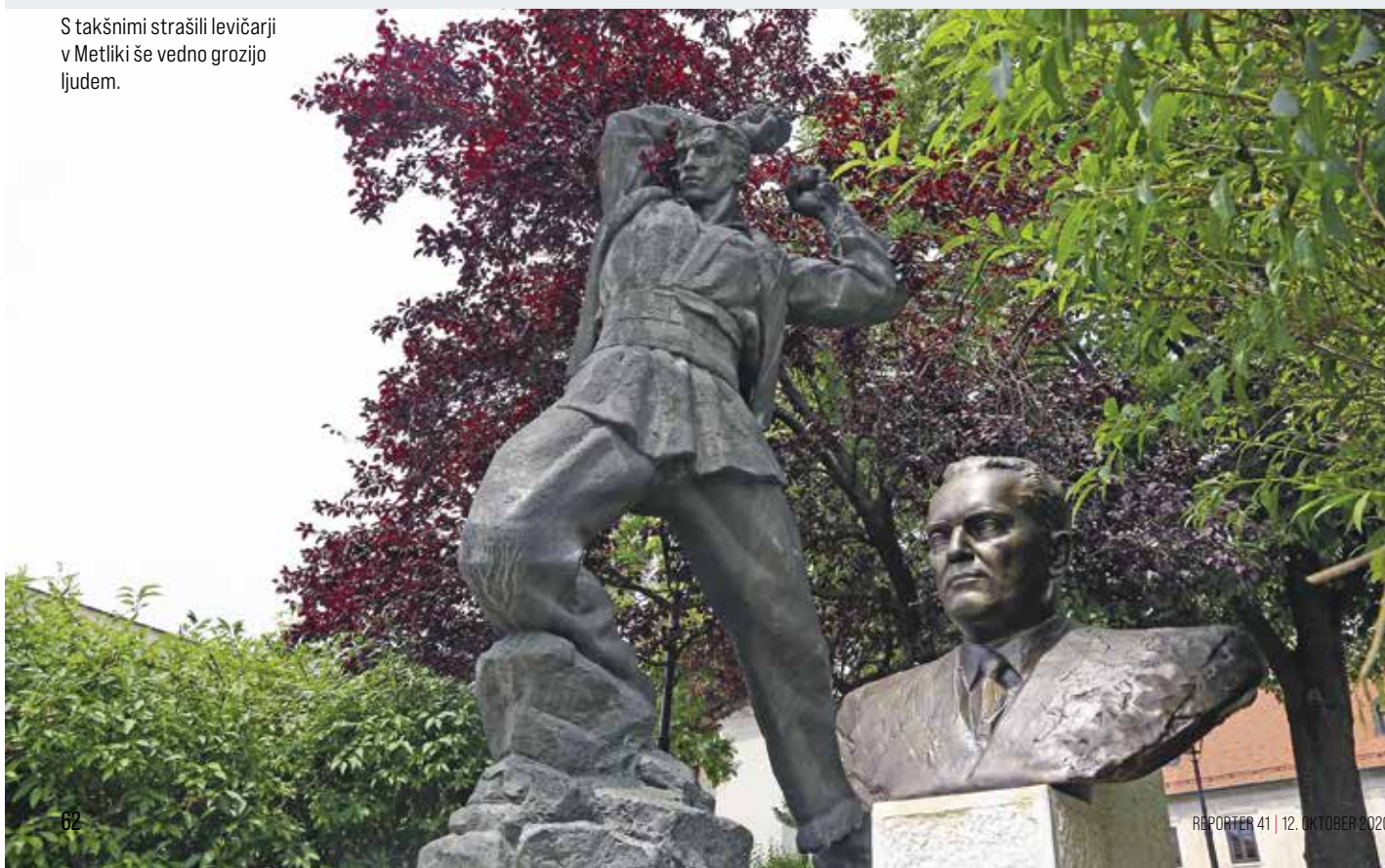
Partizani so svoj zločinski revolucionarni »projekt« v Beli krajini začeli z dvema umoroma dveh izjemnih ljudi. Bila sta intelektualca in velika Slovenca, vsak na svojem področju luč za naš narod. S tem so z ustrahovanjem ljudem dali vedeti, kdo bo zdaj tu gospodar in kdo bo deželi vladal v prihodnje.

Anton Oven

14. maja 1942 so se partizani Belokranjskega bataljona iz svojega taborišča blizu Dragomlje vasi pri Suhorju odpravili na svoj prvi morilski pohod. Imeli so namen ugrabiti več ljudi. Prvi je bil profesor Anton Oven iz Stranske vasi pri Semiču. Druga dva sta bila »okupatorska ovaduha«, kot je v knjigi *Belokranjski odred* (1975, str. 136) zapisal njen avtor Radko Polič, Ivan Lojka iz Dol pri Hrastu in Peter Kolar iz Bušinjne vasi.

O tej prvi akciji komaj ustanovljene enote imamo nekaj različnih poročil. V članku *Rdeča Bela krajina*, ki je leta 1988 izšel v TV-15, piše: »Tretja skupina je šla v Stransko vas iskat organizatorja bele garde profesorja Ovna in ga pripeljala v taborišče, četrta

S takšnimi strašili levičarji v Metliki še vedno grozijo ljudem.

Profesor Anton Oven

pa na Štrekljavec po učitelja Ahačiča, ki ga ni našla. «V knjigi Janeza Vitkoviča pa piše, da je bil Oven ustreljen, ko je na poti v taborišče skušal pobegniti. Znano je, da se je Peter Kolar partizanom skril, ubili pa so njegovega očeta. Skril se je tudi učitelj Ahačič s Štrekljevca in je vojno preživel. Tako so v času komunizma pisali o ljudeh, ki so jih umorili partizani, kot o smeteh.

Umor profesorja

Isti dan torej kot profesorja Antona Ovna so v Dolah pri Suhorju umorili Ivana Lojka (roj. leta 1920), v Bušnji vasi pa očeta Mihaela Kolarja. O obeh umorih je leta 1994 v *Zavezi* pisal Janko Maček v daljšem prispevku *Srce, ki je bilo za svobodo – Anton Oven* (št. 20, 1994, str. 6–18; Rudi Vogrič, *Boj Belokranjcev*, 1973, str. 100–101).

Prej kot čez mesec dni so domači že zvedeli za grob Antona Ovna. Žensko iz Sodjega Vrha, ki je grob odkrila, so partizani obdolžili vohunstva in jo umorili.

Vaška straža iz Semiča je komaj 21. decembra 1942 lahko odšla po iznakaženo truplo prof. Antona Ovna in ga prepeljala v Semič, nato so ga pokopali na pokopališču pri cerkvi sv. Duha. Profesor Oven je bil izjemen potencial, o čemer je podrobno pisal v omenjenem prispevku v *Zavezi* Janko Maček.

Anton Starc

27. maja so partizani šli po Antonu Starcu, uglednega kmetijskega in vinogradniškega strokovnjaka iz Metlike, v Vinomer že iz novega taborišča, ki so si ga naredili pod Peščenikom pri Brezovi Rebri. Tam so ga nato umorili, kot so potem več drugih.

Rodil se je v trdni kmečki hiši v Čurilah pri Metliki. Po očetu je podedoval ljubezen do domače zemlje. Dokončal je kmetijsko šolo na Grmu pri Novem mestu in nato vinarstvo šolo v Mariboru, potem pa odšel na izpopolnjevanje v Švico. Po končanem šo-

lanju in izpopolnjevanju se je zaposlil na kmetijskem oddelku okraja Črnomelj, leta 1935 pa je postal upravnik banovinskega posestva v Vinomeru pri Metliki. Moderno urejena kmetija, predvsem pa njena drevesnica in trtnica, naj bi postala zgled belokranjskim kmetom. Ko se je leta 1936 tudi v Beli krajini začela uveljavljati Kmečka zveza, je Starc veliko pomagal pri ustanavljanju in organiziranju Kmečkih zvez po posameznih občinah in tudi predaval na kmetijskih tečajih, ki so jih potem prirejale. V Vinomeru je živel z ženo in dvema sinovoma, tretji je bil rojen šele po njegovi smrti.

Izdajalci nad »izdajalca«

O Antonu Starcu je Rudi Vogrič v knjigi *Boj Belokranjcev* zapisal (stran 104), da ni utegnil pobegniti k Italijanom, ker »so ga 27. maja partizani odpeljali s seboj in ga zaradi njegovega izdajavstva še istega dne kaznovali s smrtjo«. Vogrič ni povedal, v čem je bilo Starčevo »izdajavstvo«. Mar v tem, da se je zavzemal za boljše življenje belokranjskega kmeta? Kakšne načrte pa so z belokranjskim kmetom imeli tisti, ki so tudi v Beli krajini s ciklostilom razmnoževali *Zgodovino VKPb* (Vsezvezne komunistične partije boljševikov) in iz nje črpali navdihe za svoj »osvobodilni« boj?

Namen teh dveh umorov je imel silno simbolno vrednost. Najprej na smrt zastrašiti ljudi, potem odstraniti kritično razmišljajoče intelektualce ter tlakovati pot komunističnemu totalitarizmu.

Morili že leta 1941

Za hip naj tu naredim časovni korak nazaj, v leto 1941. Partizani so začeli ubijati in zastraševati ljudi v Beli krajini že leta 1941. 15. septembra 1941 je partizan v Šutejevi gostilni na Brezovici (vzhodno od Suhorja) ustrelil 36-letnega gostilničarja Šuteja (Polič, str. 55). Pri ubitem naj bi pustil listek, na katerem naj bi pisalo: »Tako se bo zgodilo z vsakim izdajalcem slovenskega naroda.« Komunisti so takrat, in vse do danes, v izjavah vse, ki so jih ubili, enostavno označili za »izdajalce«. To je bilo po njihovem opravičilo za umore ljudi. Kdo je v resnici izdal Slovence med sovražno okupacijo med drugo svetovno vojno, je danes, in to kljub silni nasprotni propagandi, povsem jasno.

Reševanje v tujino

Mesecem dni po umoru Šuteja so bili »partizani belokranjske skupine spet v akciji kot izvršitelji kazni,« je zapisal Radko Polič (str. 56). 14. oktobra ob tri četrta na devet, so »padli strelci« na trgovsko pomočnico Vido Fuks, ki je šla od železniške postaje proti mestu. Ko se je kot vsak dan pripeljala z vlakom domov iz Črnomlja, kjer je bila zaposlena v trgovini Jake Zajca, sta jo »nenadoma ustavila dva neznanca in eden je ustrelil vanjo«. Težko ranjeni v prsi so ji v Metliki dali prvo pomoč,

Kmetijski strokovnjak Anton Starcki križ moje šestletne zaporne kazni. »

potem pa so jo odpeljali v novomeško bolnišnico, kjer je ozdravela, nato pa se je za vedno umaknila v tujino. Življenje je pred partizani torej reševala z umikom iz Slovenije. To se je dogajalo že leta 1941, potem pa vse pogostejše. Zelo veliko ljudi je bilo prisiljenih narediti tako, če so se hoteli rešiti pred partizanskimi morilci. To je še ena od mnogih povsem publicistično neraziskanih tem (da o »stroki« sploh ne govorim).

Partizanska krogla

Že čez dva dni, 16. oktobra 1941, »se je kaznovalna roka belokranjske skupine vnovič dvignila nad domačega izdajalca«, je zapisal Polič (str. 57). Tokrat so ubili 65-letnega krošnjarja Marka Miheliča iz Sodevcev ob Kolpi. S strelji v glavo so ga ubili na cesti Črnomelj–Stari trg ob Kolpi.

20. oktobra je partizan v Malem Nerajcu streljal na 44-letnega zidarja Antona Turka, priseljenega s Primorskega, ga ranil, a strel je ubil 16-letnega kmečkega fanta Franca Kobetiča. Zgodilosejena Turkovemdvorišču, krogla je Turka oplazila po desni podočnici in odnesla košček desnega ušesa, zadela pa je v trebuh nekaj metrov stran stečjega fanta (Polič, str. 58; Vogrič, str. 63).

Še en umik v tujino

Partizanski »atentat« (umor) je okoli 10. oktobra 1941 preživel tudi čevljar Jože Radovan iz Pribišja pri Rožnem Dolu nad Semičem. Ko sta ga dva semiška »ilegalca« hotela ustreliti, je tistemu, ki bi streljal, odpovedala pištola. Toda pri Radovanu niso odnehali. Sredi decembra sta ga dva partizana prišla ubiti na dom v Pribišje. Ko sta iz hleva oprezala in čakala na ugoden trenutek, so ju opazili Radovanovi otroci, očeta opozorili ter ga s tem rešili. Kmalu se je z družino preselil v Novo mesto, od tam pa poleti 1942 na varno v Italijo (Polič, str. 59). ■

Nadaljevanje prihodnjič